

MAGYARORSZÁG ÉS A SZÁHEL A 21. SZÁZADBAN

MARSAI VIKTOR – TARRÓSY ISTVÁN

1. Magyarország „visszatér” Afrikába – a Déli Nyitás és a kormányzati Afrika-stratégia

Bátran és higgadtan kijelenthető, hogy van létjogosultsága annak, hogy Magyarország az észak-afrikai térségen túl a szubszaharai Afrikával is fejlessze két- és többoldalú kapcsolatait. Általánosságban igaz, hogy van relevanciája az afrikai kapcsolatok fejlesztésének a 21. század második évtizedének közepén is (sőt, egyre inkább), hiszen Afrika geostratégiai, politikai és gazdasági jelentősége az elmúlt évtizedben nagymértékben felértékelődött. Ahogyan ezt részletesen elemeztük az *Átalakuló világrend – Az unipoláris pillanat vége?* című kötetben (Tarrósy – Marsai, 2024), ez jórészt visszavezethető az egyre inkább sokpólusú világ kialakulásával már korábban is megfigyelhető trendekre (ld. még Vörös, 2022; Pásztor, 2020). Nem vagyunk ráadásul újkeletű szereplők az afrikaiak számára, bár igaz, hogy a rendszerváltás idején a magyar külpolitika valójában kivonult Afrikából és inkább az euroatlanti integrációra fókuszált. „Magyarország és Afrika Száhel-, illetve szubszaharai térsége évtizedeken át intenzív, de nagyrészt a hidegháborús blokkpolitikára épülő kapcsolatokat ápolt. A magyar politikai rendszer átalakulásával, továbbá az afrikai kontinensen is lezajlott rendszerváltozásokkal ez a kapocs megszűnt” (KÜM, 2011: 45) fogalmazta meg a Külügyminisztérium 2011 júliusában, az Európai Unió Tanácsa féléves soros elnökségének átadását követően a magyar külpolitika „afrikai dimenzióját”. A visegrádi országok közül sokáig Magyarország rendelkezett a legkevesebb nagykövetséggel a világ e makró térségében: Csehországnak hat, Lengyelországnak öt, Szlovákiának is négy nagykövetsége működött e területeken a 2010-es évekig, miközben Magyarországnak csak három: Nigériában – amit 2010-ben bezártak, majd 2013-ban újranyitottak –, Kenyában és a Dél-afrikai Köztársaságban (Tarrósy, 2017). Mára ismét megfelelően kiterjedt diplomáciai jelenléttel és hálózattal rendelkezik Magyarország: valamennyi észak-afrikai országban üzemeltet nagykövetséget, a szubszaharai térségben pedig immáron Ghánában, Nigériában, Angolában, a Dél-afrikai Köztársaságban, Kenyában és Etiópiában tart fent rezidens nagykövetséget, a hozzájuk kapcsolt konzuli, tiszteletbeli konzuli és utazó nagyköveti hivatal- és eszközrendszerrel. A cikk írásakor már eldőntött tény, hogy Csád fővárosában, N’Djaménában is hamarosan magyar nagykövetség nyílik.

Miután Magyarország betöltötte az EU Tanácsának soros elnökségét 2011 első hónapjában, időszerűvé vált a magyar kül- és Európa-politika áttekintése a 21. századi interpoláris globalitás kontextusában. Magyarország „globális nyitottságának” koncepciója 2010-ben kapott lendületet, ugyanis ekkor önálló helyettes államtitkárságot is létesítettek a Külügyminisztériumban erre a célra: létrejött a Globális Ügyekért Felelős Helyettes Államtitkárság, élén azzal a szakdiplomátával, aki felelős az ázsiai, ausztráliai, csendes-óceáni, valamint afrikai kétoldalú kapcsolatokért. Az ország globális jelenlétének értelmezése és fokozása már 2008 óta tetten érhető volt, hiszen ekkor egy erre vonatkozó, külön kormányzati stratégiát is elfogadtak. Vitathatatlan, hogy hazánknak is elemi, pragmatikus érdeke volt világossá tenni azon szándékát, amely a transznacionális globális realitásban határozta meg az ország hosszú távú hatásokkal bíró tevékenységét (Tarrósy, 2020).

Elsőként az ún. Keleti Nyitás, majd 2016-tól a Déli Nyitás vált a Külgazdasági és Külügyminisztérium stratégiai irányvonalává. A Magyar Országgyűlésnek beterjesztett 2015-ös költségvetési tervezés dokumentuma egyértelművé tette: „Tekintettel arra, hogy a Déli Nyitás célterületeibe tartozó fejlődő régiók egyre nagyobb politikai és gazdasági befolyásra tesznek szert a világban, szükséges, hogy Magyarország felelevenítse, megerősítse és új megvilágításba helyezze kapcsolatait e térségek országaival.”⁷¹ Magyarország Déli Nyitásának megvalósításában a meg- vagy újrainyitott nagykövetségek mellett kiterjedt tiszteletbeli konzuli hálózat – amelynek működtetéséért külön miniszteri biztos felel a Külgazdasági és Külügyminisztériumban – és számos kereskedőház, amelyeket a Magyar Nemzeti Kereskedőház Zrt. irányított, jutott szerephez. Emellett a Külgazdasági és Külügyminisztériumon belül egy önálló egység, az Afrika Főosztály kezdte el koordinálni az afrikai kontinentet érintő hazai külgazdasági és politikai erőfeszítéseket. A kormányzati tevékenységet egészítette ki a 2013-ban alapított Magyar Kereskedelmi és Kulturális Központok (HTCC) hálózata, amely kifejezetten a vállalkozások számára nyújtott segítséget a piacra lépéshez. (Ibid.) Mára ez utóbbi valójában eltűnt az aktivitások hálójából, a kereskedőházak-koncepció is igazából háttérbe szorult az egyre aktívabban tevékenykedő külgazdasági attasék (KGA-k) működéséhez képest.

Pragmatikus külpolitika, gazdaságdiplomácia, legújabbban „gazdasági semlegeség” ill. „konnektivitás”, de általában a puha erő alkalmazása a kultúra közvetítő ereje segítségével – egyre többet hallhatjuk ezeket a kifejezéseket, megfogalmazásokat akár a magyar külkapcsolati tevékenységek, külpolitikai tervezések magyarázata során. A globális értelemben vett egyre összetettebb nemzetközi rendszer valamennyi szereplője számára releváns megfontolni a puha eszközök „bevetését” annak érdekében, hogy a keményebb tételeknek számító gazdasági előnyökre szert tehessenek. A magyar Déli Nyitás egyik kitüntetett földrajzi iránya az afrikai kontinens volt, azon belül is a Szaharától délre fekvő területek országai, a velük való kapcsolatok erősítése, számos esetben újra felvétele és mélyítése. Ma már a kormányzatok nem hagyhatják figyelmen kívül ezt a gondolkodást, ahhoz, hogy versenyképesek maradjanak, fejleszteniük kell puha erejüket is. E tekintetben kiemelőek az állami ösztöndíjprogramok, amelyek a puha erő részét alkotják, és hosszú

távon fenntartható kétoldalú kapcsolatoknak fektethetik le az alapját azzal, hogy az ösztöndíjas diákot, diplomaszerezését követően egyfajta kulturális „nagykövetként” a rendszerben tartják. A magyar felsőoktatási intézményekben éveket eltöltő fiatalok részben magyar identitást, de minden bizonnyal erős magyarországi kötődést építenek fel magukban, melyet okosan felhasználhat a mindenkori kormányzat arra, hogy a végzett diák országával kereskedelmi, gazdasági, tudományos és egyéb együttműködést célzó kapcsolatokat erősítsen meg.

Úgy véljük, hogy a 2013-ban indított Stipendium Hungaricum állami ösztöndíjprogram ezáltal az egyik legfontosabb eszközt jelenti Magyarország külpolitikájának, egyúttal fókuszáltabban, Afrika-politikájának. Számos olyan afrikai ország van, amellyel Magyarország kapcsolatai meglazultak a rendszerváltást követően, de a kormányzat szerint is, ezeket „könnyű újraépíteni, hiszen mára azok a fiatalok, akik [például] Afrikából [...] Magyarországon végeztek tanulmányaikat, rendkívül kellemes és jó emlékeket őriznek az országról, és messzemenően készek arra, hogy bekapcsolódjanak [az] együttműködésbe.” (OGY KÜB Jegyzőkönyv: 7). A Stipendium Hungaricum program mint puha erő eszköz fejlesztésével a fő cél az, hogy Magyarország képes legyen gazdasági kapcsolatokat fejleszteni, gazdasági értelemben vett erejét növelni. A magyar nagykövetségeken külön kereskedelmi attasék, külgazdasági tanácsosok folytatnak célirányos tevékenységet a kereskedelmi volumen növelése érdekében. A külügyi-külgazdasági kormányzati gépezet további fontos elemeiként az Magyar Export-Import Bank Zrt. (Eximbank), a Magyar Exporthitel Biztosító Zrt. (MEHIB) és a Nemzeti Befektetési Ügynökség (HIPA) támogatják még az erőfeszítéseket. Mindezek mellett vált lényegi szereplővé a Hungary Helps – először programként 2017-től, majd később ügynökségként, amely a program szakmai megvalósítását végzi –, támogatást nyújtva válságövezetekben, elsősorban a Közel-Keleten, a szubszaharai Afrikában és a Nyugat-Balkánon, „szem előtt tartva a fenntartható fejlődés, a humanitárius segítségnyújtás és a béketeremtés kapcsolatát.” (hungaryhelps.gov.hu). A program koordinációjáért a Miniszterelnökség keretében működő Üldözött Keresztényeket Segítő Programokért Felelős Államtitkárság felel.

2019. április 2-án a Magyar Közlönyben megjelent a magyar kormány „Afrikastratégiája” (1177/2019. (IV. 2.) Korm. határozat). A 22 pontos listában találjuk többek között azt a feladatot, amelyet a kormányhatározat a külgazdasági és külügyminiszternek, valamint a honvédelmi miniszternek szignált ki annak érdekében, hogy „vizsgálják meg az afrikai szubszaharai békétámogató és képzési műveletekben,

A globális értelemben vett egyre összetettebb nemzetközi rendszer valamennyi szereplője számára releváns megfontolni a puha eszközök „bevetését” annak érdekében, hogy a keményebb tételeknek számító gazdasági előnyökre szert tehesenek.

missziókban való magyar katonai részvétel lehetőségeit, és tegyenek javaslatot – Magyarország biztonságpolitikai és migrációval kapcsolatos álláspontjára figyelemmel – a magyar jelenlét erősítésének lehetőségeire, valamint – a vizsgálat eredményének függvényében – készítsenek előterjesztést a kapcsolódó feladatokról, ezek ütemezéséről és a jelentkező forrásigényekről.” (17. pont) Világosan megjelenik tehát a biztonságiasítási dimenzió, amelynek egyik meghatározó szálaként (akár) önálló magyar katonai szerepvállalás koncepciójának kidolgozása kerül a napirendre. 2023. november 6-án pedig a magyar Országgyűlés, „figyelemmel arra, hogy Magyarország érdekelt a nemzetközi béke és biztonság előmozdítására tett erőfeszítésekben és a terrorizmus elleni küzdelemben; figyelemmel az Európára nehezedő illegális migrációs nyomás csökkentéséhez, a Száhel-övezet stabilitásának erősítéséhez, ezáltal a transzatlanti térség biztonságának növeléséhez fűződő érdekre [...]” határozatot hozott a Magyar Honvédség (MH) csádi katonai szerepvállalásáról (az Országgyűlés 23/2023. (XI. 6.) OGY határozata).

2. A Száhel jelentősége a 21. századi magyar biztonság- és védelempolitikában

Bár a csádi magyar szerepvállalás híre többeket meglepett, fontos hangsúlyoznunk, hogy a Száhel nem újonnan került a magyar biztonságpolitikai gondolkodás homlokterébe. Ahhoz, hogy ennek kontextusát megértsük, egyrészt meg kell vizsgálni a tágabb magyar politikai-geopolitikai kontextust, ill. közvetlenül a Magyar Honvédség fejlődési irányait.

Az EU-csatlakozással Magyarország részese lett az EU kifejlődő közös kül-, biztonság- és védelempolitikájának (KKBP, illetve KBVP). Ebben a kontextusban Afrika kiemelt jelentőséggel bírt, és egyfajta munkamegosztás volt megfigyelhető a két nagy nyugati szervezet között: míg a NATO csak korlátozott műveleti szerepet vállalt a fekete kontinensen, a földrajzi közelségnek és a történeti kapcsolatoknak köszönhetően az EU számos békétámogató missziót indított a földrészen (Marsai, 2012; Besenyő et al., 2016). Ezek szorosan kapcsolódtak a nagyobb uniós tagállamok – mindenképp Franciaország – nemzeti érdekeihez is. Hazánk számára mindez három szempontból bizonyult fontos lehetőségnek. Egyrészt Magyarország az Unió új tagjaként bizonyíthatta szövetségi elkötelezettségét a közös biztonság- és védelempolitika iránt. Másrészt Budapest a meglévő amerikai kapcsolatok megtartása mellett diverzifikálhatta missziós szerepvállalását. Ez különösen azért bírt jelentőséggel, mert Magyarország felismerte, hogy Washington számára Afrika nem stratégiai prioritás, miközben a kontinens folyamatai nagyban meghatározták az európai helyzet alakulását is, legyen szó gazdasági lehetőségekről vagy biztonsági kihívásokról. Így a 2013-as mali missziós részvétel, amely fontos francia érdek volt, segített diverzifikálni a magyar szövetségi szerepvállalást.² Végül, ezzel párhuzamosan, ahogy Budapest ismét felfedezte Afrika fontosságát, felmerült az igény, hogy az arról való tudás a védelmi szektorban is elkezdjen növekedni, ill. sor kerüljön konkrét cselekvésre, aminek elsődleges forrását ismételten az EU-műveletek jelentették. A magyar honvédek ezért számos afrikai országban (Kongói Demokratikus Köztársaság, Közép-afrikai Köztársaság, Szomália stb.) kapcsolód-

tak bele a KBVP-szerepvállalásba (Besenyő, 2013). Ennek kapcsán az MH tagjai – ha kis létszámban is – viszonylag hamar megjelentek a Száhelben is. 2004-ben Magyarország két tisztet küldött az EU-nak az Afrikai Unió Szudáni Misszióját támogató műveletébe (EU Support Operation to AMIS). Itt a honvédek hírszerzési és logisztikai feladatokat láttak el (Besenyő, 2013: 14). Pár évvel később a magyar katonák Csádba is eljutottak: az MH három törzstiszttel – egy orvossal, egy személyügyi főtiszttel és egy logisztikussal – járult hozzá a 2008-ban induló EUFOR Tchad/RCA-művelethez, amelynek feladata a civilek és a humanitárius személyzet, illetve tevékenység védelme volt Csádban és a Közép-afrikai Köztársaságban (Ibid: 398-402).

Ezek a telepítések még általában esetlegesen történtek, kevésbé reflektálva a szűkebb magyar érdekekre, és egy-egy pozíciót érintettek. Vagyis az MH inkább csak „megmutatta” magát az EU-s környezetben, de az elsődleges fókusz továbbra is a NATO-n – és más földrészeken, elsősorban a Nyugat-Balkánon, Irakon és Afganisztánon – maradt. Ebben nagy szerepet játszott a nyelvi probléma: a Honvédség kötelékében nagyon kevesen voltak, akik beszéltek franciául.

Mindez 2013-ban változott meg, amikor a magyar vezetést döntést hozott a Maliban futó EU kiképzőmisszióban, az EUTM Maliban való részvételről. A tuareg, majd az arra rátelepülő dzsihádisták felkelés után kritikus helyzetbe kerülő ország egyrészt a francia katonai beavatkozástól (Operation Serval), másrészt az EU-s kiképzőktől várta a stabilitást. Az EUTM Maliról 2013 áprilisában született meg a tanácsi döntés. Az Unió eredetileg négy zászlóalj-harcsoport kiképzését tűzte ki célul, tízhetes kiképzési ciklusokkal, ami később nyolcra módosult, és a kiképzés időtartama, menete is átalakult, ill. felajánlásra került a többi G5 Sahel³ tagállamnak (EUTM Mali, 2024).

A francia és afrikai reláció erősítésére Magyarország az első tagállamok között csatlakozott az uniós misszióhoz. A magyar szerepvállalás kezdetben egy 15 fő jóváhagyott keretlétszámmal futott, ami a gyakorlatban 10 fő körüli állományt jelentett. Ebben törzstisztek, mesterlövész-kiképzők és egészségügyi személyzet kapott helyet (Vecsey, 2015). Bár a létszám ingadozott (az évtized végére fokozatosan 20 főre növelték a keretet, de olyan is volt, amikor csak pár fő volt Maliban – Polonyi, 2018), és az elvégzendő feladatok is változtak az évek során, a tizenegy év alatt több száz honvéd fordulhatott meg a száheli országban.⁴

3. A 2020-as évek változó trendjei

Az új évtized számos területen hozott változást, amelyek az MH száheli szerepvállalásának fokozása felé mutattak. Szövetségi kontextusban az EU számára egyre fontosabbá vált a térség, amelyet a két Száhel-stratégia megjelenése is mutatott 2011-ben, illetve 2021-ben (EEAS, 2011; Europa.eu, 2021). Ebben szerepet játszott a geopolitikai versengés éppúgy, mint az Európába irányuló irreguláris migráció és kábítószercsempészet fokozódása. (ld. még Pásztor, 2024) Emellett a növekvő franciaellenes érzelmek Párizs számára is szükségessé tették, hogy a folyamatban levő műveletét „európanizálja”, és más, a gyarmati múlttól kevésbé terhelt tagállamokat

hívjon be a terrorellenes küzdelembe. Ennek letéteményese lett volna a Takuba Alkalmi Harci Kötelék, amely ugyan a francia vezetésű Operation Barkhane fennhatósága alatt, de önálló feladatrendszerben és mandátummal tevékenykedett volna. Számos EU-tag, mint Svédország, Dánia, Olaszország és Észtország mellett Magyarország is csatlakozott a Takubához. A 2021 őszi kormányzati bejelentések szerint hazánk nagyjából 80 fővel járult volna hozzá a mali – és részben nigeri – műveletben. Ennek során a honvédek az ún. T3A-konceptió (train, advise, assist, accompany – kiképzés, tanácsadás, támogatás, kísérés) mentén működtek volna együtt a mali kormányerőkkel (FAMa – Marsai, 2021). 2021 végén azonban a Malit irányító katonai junta visszavonta azon ígérését, hogy 2022 februárjában demokratikus választásokat tart a civil hatalom visszaállítására, ugyanakkor Bamako behívta a Wagner Csoportot az országba. 2022 elejére a viszony annyira elmérgesedett a száheli ország és Párizs között, hogy az a Takuba felfüggesztéséhez, végül törléséhez vezetett (France24, 2022).

Ezzel párhuzamosan, 2022. február 24-én Oroszország lerohanta Ukrajnát, ami az európai – és a magyar – védelempolitika fókuszát kelet felé tolta el. Ez a két tényező együttesen azzal járt, hogy a magyar honvédek száheli telepítése egy időre lekerült a napirendről.

Ugyanakkor az MH és általában a magyar biztonság- és védelempolitika számára a térség nem csak a szövetségesi kötelezettségek miatt voltak fontosak, hanem a tapasztalatszerzés, ill. az irreguláris migráció elleni küzdelem kontextusában is. Az afganisztáni NATO-művelet 2021-es lezárultával megszűnt az a missziós környezet, amelyben a magyar katonák egy viszonylag magas intenzitású konfliktusban, de még elfogadható kockázat mellett szerezhettek olyan tapasztalatot, amelyek elengedhetetlenek voltak az MH és a benne szolgálók naprakész tudásának megtartásában. Mindez különösen fontos a 21. század gyorsan változó műveleti környezetében, ahol a szaporodó háborús konfliktusok – Ukrajnától Szudánon át Gázáig – hónapok, esetenként hetek alatt teszik idejét múlttá a korábbi ismereteket.⁵ Márpedig – figyelembe véve a határainknál zajló fegyveres konfliktust – kulcsfontosságú, hogy az MH valóban a legmodernebb doktrínák és tudás birtokában őrizze Magyarország és szövetségesi biztonságát és stabilitását.

Mivel a Száhel egyszerre kibocsátó és tranzitrégiója az Észak-Afrika és Európa felé irányuló irreguláris migrációnak (Kiss, 2024; Vörös, 2024), az itteni szerepvállalás azért is fontos volt, hogy Magyarország demonstrálja, nem csupán a politika narratív szintjén szeretne tenni a regionális stabilitásért, hanem tényleges fellépésre

Ugyanakkor az MH és általában a magyar biztonság- és védelempolitika számára a térség nem csak a szövetségesi kötelezettségek miatt voltak fontosak, hanem a tapasztalatszerzés, ill. az irreguláris migráció elleni küzdelem kontextusában is.

is sort kerít a problémák enyhítésére. Így érvényesülhetett a „helyben segítés” sokat hangoztatott elképzelése (Kormany.hu 2019) a migrációt kiváltó okok enyhítésére. Ebben pedig a regionális instabilitás és a terrorcsoportok térnyerése – illetve a velük szembeni fellépés – meghatározó szerepet játszott.

Mindezek a tényezők nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy 2023-ban Budapest és a magyar védelempolitika figyelme ismét a Száhel felé fordul. 2023 júniusában, amikor a nigéri védelmi miniszter Magyarországra látogatott, és védelmi együttműködési megállapodásról szóló szándéknyilatkozatot írt alá a magyar honvédelmi miniszterrel (Kormany.hu, 2023), úgy tűnt, Niamey lesz az új telepítési terület. Ez beleilleszkedett abba a regionális trendbe, amelynek értelmében a Malival történt szakítás után a francia és európai erők Nigerbe települtek át, illetve készültek fel a terroristák elleni küzdelem újabb fejezetére (Reuters, 2022). 2023. július 26-án azonban a nigéri vezetés is katonai puccs áldozata lett, és az új vezetés egyszerre szakította meg az együttműködést Franciaországgal és fordult a Kreml felé (France24, 2023). 2023 őszére ezért új lehetőség körvonalazódott a száheli magyar katonai szerepvállalás kapcsán: a térség utolsó viszonylag stabil nyugati szövetségese, Csád került a figyelem homlokterébe.

4. A Magyar Honvédség csádi missziójának keretei és egyéb magyar tevékenységek Csádban

Az MH lehetséges csádi műveletéről 2023 őszén jelentek meg az első hírek. Összehasonlítva azonban pl. a Takubával, Magyarország egy jóval komplexebb szerepvállalásban gondolkozott. A katonai horizont kitágult, és az angolszász világban népszerű 3D-konceptió (diplomacy, development, defence – diplomácia, fejlesztés, védelem) mentén új elemek kerültek a tervekbe (USIP, 2024). Emellett az MH feladatrendszere is átalakult. Bár megmaradt a Takubára tervezett T3A feladatrendszer, azt a honvédek már nem szövetségesi, hanem önálló keretrendszerben hajtják majd végre (Index, 2023). Szalay-Bobrovniczky Kristóf honvédelmi miniszter szerint Magyarország elsődleges érdeke a Száhel stabilitásának biztosítása, hogy elejét vegyünk a regionális konfliktusok fokozódásának és az innen Európa felé irányuló irreguláris migrációnak. Ennek érdekében, szolt a kormányzati kommunikáció, az MH egyszerre fogja támogatni/biztosítani a humanitárius és fejlesztési tevékenységet végző magyar szereplőket, ill. vesz részt a csádi haderő felkészítésében és kísérésében a Csád-tó medencéjében tevékenykedő szélsőséges szervezetek elleni harcban (Index, 2023). Bár a nyugat-száheli ország nem fekszik a legfontosabb migrációs útvonalakon, Csádban már a szudáni polgárháború 2023. áprilisi kitörése előtt is egymillió külső és belső menekült tartózkodott, azóta pedig több mint 758 000-en érkeztek Darfúrból (Africa Center for Strategic Studies, 2024). Mindez óriási terhet ró a világ egyik legszegényebb államára. Nem véletlen, hogy a magyar szerepvállalás nem is a katonai komponenssel, hanem a diplomáciai, illetve humanitárius- és fejlesztési tevékenységgel kezdődött.

Még 2023 júliusában a diplomáciai feladatok ellátására Máthé László Eduárd nagykövet személyében a külgazdasági és külügyminiszter miniszteri biztost

nevezett ki, hogy összehangolja a magyar Száhel-politikát, tárcaközi koordinációt végezzen a szubszaharai térségben megjelenő magyar érdekek előmozdítása érdekében, javaslatokat tegyen a régióra vonatkozó hazai érdekérvényesítésre, ill. nyomon kövesse a térségben megvalósuló biztonsági, diplomáciai és külgazdasági együttműködés alakulását. 2023 végén Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter – elsőként a magyar tárcavezetők sorában – Csádba látogatott, ahol találkozott Mahamat Déby átmeneti elnökkel (Magyar Nemzet, 2023). 2024 februárjában a csádi külügyminiszter, Mahamat Saleh Annadif járt Budapesten. A találkozó során Magyarország mezőgazdasági projektek megvalósításában, a menekültek ellátásában és az egészségügy működtetésében ígért segítséget a nyugat-száheli államnak (Migrációkutató Intézet, 2024).

A humanitárius és fejlesztési tevékenység keretében 2023 őszén egy orvosmisszió látogatott N'Djamenába, 2024 januárjában pedig megnyílt a Hungary Helps Ügynökség helyi irodája (M1, 2024). A különféle civil missziókban a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (MATE) szakemberei, ill. orvosok vettek részt. Az első projektek félmilliárd forint keretösszeggel kerülnek végrehajtásra. 2024 februárjában egy újabb, huszonhárom fős magyar humanitárius misszió is ellátogatott Csádba, amelyet részben a MATE munkatársai adtak. Az egyetem halgazdálkodási, állattenyésztési és takarmányozási ismeretek átadásával segítik a csádiakat (Migrációkutató Intézet, 2024). 2024. március közepén Nagy István mezőgazdasági miniszter látogatott a Nyugat-Száhelbe, ahol találkozott Keda Ballah csádi mezőgazdasági termelési miniszterrel. Nagy arról beszélt újságíróknak, hogy hazánk egy mintafarmon, agrár szaktanácsadási programmal, valamint felsőoktatási együttműködéssel fogja segíteni N'Djamenát. A tervek szerint a mintafarmon öntözésfejlesztési technológiákat, valamint új vetőmagokat lehet bemutatni, illetve kísérletet folytatni velük, hogy a helyi viszonyokhoz alakítsák őket (Agroinform, 2024). 2024 májusában pedig egy varrótanfolyamra, ill. egy optikusképzésre került sor a Hungary Helps és a Baptista Szeretetszolgálat együttműködésében (Baptist, 2024).

A humanitárius és fejlesztési tevékenységgel párhuzamosan folyt a honvédség felkészítése is. Az Országgyűlés felhatalmazása alapján egyszerre legfeljebb kétszáz – váltási időszakban négyszáz – magyar katona tartózkodhat Csádban a szükséges felszereléssel ellátva. Ebben helyet kapnak majd helikopterek is. A misszió mandátuma – tekintettel a porózus határokra – lehetővé teszi majd a terrorcsoportok határokon átnyúló üldözését is, amennyiben azok a szomszédos országokba próbálnának visszavonulni. A művelet időtartama 2025. december 31-ig szól (Magyar Közlöny, 2024: 8453). Böröndi Gábor vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnökének 2024. májusi sajtónyilatkozata szerint a kiküldendő kontingens felkészült feladta ellátására, már csak a politikai jóváhagyásra várnak a telepítés kapcsán – ami valószínűleg a csádi félre vonatkozik (Index, 2024a).

2024. szeptember 7-én Budapestre látogatott Mahamat Déby csádi államfő, hogy egy átfogó kétoldalú megállapodást írjon alá, amely védelmi együttműködést is tartalmazott (Index, 2024b). A Magyar Közlönyben 2024. szeptember 9-én jelent meg a Kormány azon határozata, amely parafálta „A Magyarország Kormánya és a Csádi

Köztársaság Kormánya között létrejött védelmi együttműködési megállapodás, valamint a Magyarország Kormánya és a Csádi Köztársaság Kormánya között a Csádi Köztársaság területén állomásozó magyar kontingens jogállásáról, a katonai együttműködésről és segítségnyújtásról szóló megállapodás szövegeinek végleges megállapítására adott felhatalmazás[t]”. (1264/2024. (IX. 9.) Korm. határozat) A magyar külügyminiszter mindezeket túl bejelentette, hogy Magyarország 200 millió eurós kötöttsegélyhitel-programot indít Csádban, illetve huszonöt fős éves kvótát biztosít csádi fiataloknak, hogy Stipendium Hungaricum ösztöndíjjal Magyarországon tanulhassanak. (HVG, 2024) Újfent látjuk a puha-erő elemek „belekeverését” a kemény erő (főként katonai-védelmi) „kártyapaklijába”.

5. Összegző gondolatok

A Száhel jelentőségének felértékelődése Magyarország számára nem a véletlen műve, hanem, ahogy bemutattuk, szervesen következik az elmúlt évek magyar kül- és biztonságpolitikájának (Déli Nyitás, kormányzati Afrika-stratégia) alakulásából. Ez egyben illeszkedett az Európa-szerte megfigyelhető tendenciákba, amelyek során az addigi széttartó és ad hoc jellegű uniós és tagállami szerepvállalás egyre inkább a Száhelre összpontosult. A földrajzi fókuszváltás emellett koncepcionális átalakulást is magában foglalt, melynek keretében az addigi egydimenziós feladatokat komplexebb, kormányzati és nem kormányzati szereplőket és feladatokat is magukba foglaló tervek váltották fel.

A jövő nagy kérdése az lesz, hogy mindezek gyakorlati megvalósítása valóban a kitűzött irányok mentén teljesül-e, és kitart-e mellettük a különféle szereplők elkötelezettsége mind figyelemben, mind forrásokban. Az elmúlt hetven év hasonló magyar szerepvállalásai kapcsán ugyanis mindig ez volt a gyenge láncszem: a szereplők az esetek többségében gyors eredményeket akartak, ill. az akár személyi jellegű változások gyakran egy-egy projekt lassú pusztulását jelenthették (Marsai, 2024: 7–8.). Márpedig a jelenlegihez hasonló, komplex fellépés eredményei évtizedes távlatban mutatkozhatnak meg, és rosszul viselik a kiszámíthatatlanságot és bizonytalanságot. Éppen ezért fontos, hogy a kormányzat kellő türelemmel és kitartással folytassa projektjeit a Száhelben. Fontos továbbá, hogy bővüljenek és mélyüljenek – elsősorban terepi tapasztalatokon keresztül – a magyar tudások a Száhelről (ennek jegyében született meg tanulmányunk is, valamint az Afrika Tanulmányok folyóirat ezen Száhel-tematikus száma), melyhez elengedhetetlen a kormányzat együttműködése a nemzetközi és az afrikai aktorokkal, egyúttal a hazai és nemzetközi tudományos élet szereplőivel. *

Jegyzetek

- 1 Ld. <http://www.parlament.hu/irom40/04730/adatok/fejezetek/18.pdf>
- 2 Interjú egy magyar diplomatával, Budapest, 2013. október.
- 3 A G5 Sahel szövetség Malit, Nigert, Burkina Fasót, Mauritániát és Csádot foglalta magába. 2023 végén az első három ország kilépett az együttműködésből.
- 4 Interjú egy, az EUTM Maliban szolgált tiszttel, Budapest, 2024. február.
- 5 Gondoljunk itt pl. a drónhaborúra.

Felhasznált irodalom

- Africa Center for Strategic Studies (2024): Sudan Conflict Straining Fragility of Its Neighbors. 2023.05.02. Forrás: <https://africacenter.org/spotlight/sudan-conflict-straining-fragility-of-its-neighbors-displacement-refugees/> (2024.06.03.)
- Agroinform (2024): Hazánk Csád mezőgazdaságát is segíti – Nagy István vetőmagokat adott át a mezőgazdasági miniszternek. 2024.03.17. Forrás: https://www.agroinform.hu/szantofold/vetomagokkal-segiti-csad-mezogazdasagat-hazank71542001?utm_source=hirkereso&utm_medium=cpc&utm_campaign=HIRpromo&utm_content=71542 (2024.06.03.)
- Baptist (2024): Megújult két oktatóterem Csádban, megtörtént az átadás. Forrás: <https://www.baptist.hu/meguult-ket-oktatoterem-csadb-megtortent-az-atadas/> (2024.06.03.)
- Besenyő János (2013): *Magyar békefenntartók Afrikában*. Budapest, KNBSZ.
- Besenyő János – Türke András István – Wagner Péter (2016): *Magyarország és a CSDP*. Budapest, Zrínyi Kiadó.
- EEAS (2011): Strategy for Security and Development in the Sahel, 2011. Forrás: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/sahel_strategy_en_1.pdf (2024.06.03.)
- Europa.eu (2021): The European Union's Integrated Strategy in the Sahel - Council Conclusions (16 April 2021). Forrás: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7723-2021-INIT/en/pdf> (2024.06.03.)
- EUTM Mali (2024): EUTM Mali: European Union Training Mission in Mali - Military Mission. 2024. Forrás: https://www.eeas.europa.eu/eutm-mali/eutm-mali-european-union-training-mission-mali-military-mission_und_en?s=341 (2024.05.28.)
- France24 (2022): Junta in Mali gives French ambassador 72 hours to leave the country. 2022.01.31. Forrás: <https://www.france24.com/en/live-news/20220131-mali-authorities-give-french-ambassador-72-hours-to-leave-the-country> (2024.06.03.)
- France24 (2023): Last French troops leave Niger, ending decade of Sahel missions. 2023.12.22. Forrás: <https://www.france24.com/en/live-news/20231222-%F0%9F%94%B4-last-french-troops-leave-niger-ending-decade-long-operation-in-the-sahel> (2024.05.31.)
- HVG (2023): Új miniszteri biztos figyel oda Afrika déli részére. 2023.07.01. Forrás: https://hvg.hu/itthon/20230701_Uj_miniszteri_biztos_figyel_oda_Afrika_deli_reszere (2024.06.03.)
- HVG (2024): Szijjártó: Nagykövetséget nyitunk Csádban, lesz 200 millió eurós segélyhitel-program, csádi diákok jönnek magyar egyetemekre tanulni. 2024.09.09. Forrás: https://hvg.hu/itthon/20240909_nagykovetseg-Csad-Szijjarto-segelyhitel-program-diakok (2024.09.25.)
- Index (2023): Hivatalos: a magyar kormány katonákat küld Afrikába. 2023.10.18. Forrás: <https://index.hu/belfold/2023/10/18/honvedelem-katonai-misszio-honvedelmi-miniszter-csad-szalay-bobroviczky-kristof-honvedelmi-miniszterium/> (2024.06.03.)
- Index (2024a): „A NATO-val együtt készülünk Magyarország minden négyzetcentiméterének a megvédésére”. 2024.05.16. Forrás: <https://index.hu/belfold/2024/05/16/szalay-bobroviczky-kristof-borondi-gabor-magyar-honvedseg-hadero-honvedelem-katonak-beszerzesek-vedelmiipar/> (2024.06.03.)

- Index (2024b): Magyarországra látogatott Csád elnöke. 2024.09.08. Forrás: <https://index.hu/belfold/2024/09/08/nagy-istvan-agrarminiszter-csad-koztarsasagi-elnok-egyuttmukodes-megallapodas/?token=6a91f5f0088e7ffb963ce8f66ffccd4> (2024.09.15.)
- Kiss, Judit (2024): A Száhel társadalmi-gazdasági helyzete pusztító viharban. *Afrika Tanulmányok*, 18(2), 33–48.
- Kormany.hu (2019): A magyar érdek az, hogy a törökök Szíria irányába oldják meg a bevándorlási kérdést. 2019.10.15. Forrás: <https://2015-2019.kormany.hu/hu/kulgzdasagi-es-kulugyminiszterium/hirek/a-magyar-erdek-az-hogy-a-torokok-sziria-iranyaba-oldjak-meg-a-bevandorlasi-kerdest> (2024.05.31.)
- Kormany.hu (2023): Védelmi együttműködés a Nigeri Köztársasággal. 2023.06.26. Forrás: <https://kormany.hu/hirek/vedelmi-egyuttmukodes-a-nigeri-koztarsasaggal> (2024.05.31.)
- Külügyminisztérium (KÜM) (2011): *Magyar külpolitika az uniós elnökség után*. Budapest.
- M1 (2024): Csádban működik a Hungary Helps Ügynökség első afrikai kirendeltsége. 2024.02.26. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=UXsPBLXIZWQ> (2024.06.03.)
- Magyar Közlöny (2019): A Kormány 1177/2019. (IV. 2.) Korm. határozata az Afrika stratégiáról. 2019.04.02. Forrás: <https://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK19056.pdf> (2024.07.03.)
- Magyar Közlöny (2024a): Az Országgyűlés 23/2023. (XI. 6.) OGY határozata a Magyar Honvédség csádi katonai szerepvállalásáról. 2023.11.06. Forrás: <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/94a1d47e5cde2b6523b50cd00ae3f1f1b4795f84/megtekintes> (2024.06.03.)
- Magyar Közlöny (2024b): A Kormány 1264/2024. (IX. 9.) Korm. határozata a Magyarország Kormánya és a Csádi Köztársaság Kormánya között létrejött védelmi együttműködési megállapodás, valamint a Magyarország Kormánya és a Csádi Köztársaság Kormánya között a Csádi Köztársaság területén állomásozó magyar kontingens jogállásáról, a katonai együttműködésről és segítségnyújtásról szóló megállapodás szövegeinek végleges megállapítására adott felhatalmazásról. 2024.09.09. Forrás: <https://magyarkozlony.hu/hivatalos-lapok/oUke6ml88YImLHMj6I8U66ce0ae34dfe6/dokumentumok/aecdd62a2bd7f6a874d5bdadc7245efd330d972e/letoltes> (2024.09.18.)
- Magyar Nemzet (2023): A csádi elnök üdvözölte az afrikai magyar szerepvállalást. 2023.12.09. Forrás: <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2023/12/a-csadi-elnok-udvozolte-az-afrikai-magyar-szerepvallalast> (2024.06.03.)
- Marsai Viktor (2012): A NATO szerepvállalása Afrikában. *Nemzet és Biztonság*, 2012/4., 72–82.
- Marsai Viktor (2021): Rejtő nyomában – magyar szerepvállalás a Task Force Takubába. 2021.11.15. SVKK Elemzések 2021/21 Forrás: https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzesek_2021_21.pdf (2024.02.29.)
- Marsai Viktor (2024): Rejtő nyomában III. – Magyarország és a Magyar Honvédség csádi szerepvállalása. 2024.05.30. SVKK Elemzések 2024/8. Forrás: https://www.uni-nke.hu/document/jli-uni-nke-hu/JLI_SVKP_Elemz%C3%A9sek_2024_8.pdf (2024.11.10.)
- Migrációkutató Intézet (2024): Magyarország folytatja komplex projektjét a csádi menekült- és élelmészeti válság enyhítésére. MKI Fókuszpont 2024/17, 2024.03.04. Forrás: <https://migraciokutato.hu/2024/03/04/fokuszpont-2024-17-magyarorszag-folytatja-komplex-projektjet-a-csadi-menekult-es-elelmeszeti-valsag-enyhitesere/> (2024.06.03.)
- Országgyűlés Külügyi Bizottsága (OGY KÜB) (2015): Jegyzőkönyv, 2015. május 20. Ikt. sz.: KUB-40/72-2/2015. <http://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/KUB/1505201.pdf>, (2024.09.15.)
- Pásztor Szabolcs (2020): Versenyfutás(ok) Afrikáért – Világgazdasági integráció és marginalizáció? *Külgazdaság*, 64(9-10), 35–61
- Pásztor Szabolcs (2024): Terrorist Financing from North Africa to the Sahel Region: Exhaustible or Inexhaustible Stream? In: Korotayev, Andrey – Issaev, Leonid – Besenyő János

(eds.): *Terrorism and Political Contention: New Perspectives on North Africa and the Sahel Region*. Cham, Springer Nature Switzerland, 43–61.

- Polonyi Gábor Gyula (2018): Medálparádé Maliba. 2018.10.03. Forrás: <https://honvedelem.hu/missziok/mali/medalparade-maliban.html> (2024.02.26.)
- Reuters (2022): Niger accepts foreign forces from Mali to combat jihadist threat. 2022.02.18. Forrás: <https://www.reuters.com/world/africa/niger-accepts-foreign-special-forces-secure-mali-border-area-president-says-2022-02-18/> (2024.05.31.)
- Tarrósy István (2017): *Magyar-afrikai kapcsolatok és a pragmatikus külpolitika*. In: Biedermann Zsuzsánna – Kiss Judit (szerk.): *Szubszaharai Afrika gazdasága a 21. században*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 372–391.
- Tarrósy István (2020): *Magyarország Afrika-politikája a kommunista korszakban és a poszt-szovjet érában*. In: Marsai Viktor – Nagyné Rózsa Erzsébet (szerk.): *Magyarország és Afrika 2018–2025*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 19–30.
- Tarrósy István – Marsai Viktor (2024): *Szubszaharai Afrika és az új világrend: Perspektívák, kihívások és feladatok*. In: Vörös Zoltán – Tarrósy István (szerk.): *Átalakuló világrend – Az unipoláris pillanat vége?* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 281–303.
- USIP (2024): Defense, Development and Diplomatic (“3D”) Learning from Complex Crisis. Forrás: <https://www.usip.org/3dlessons> (2024.06.03.)
- Vecsey Mariann (2015): Az Európai Unió Mali Kiképző Művelete és a magyar részvétel tapasztalatai. *Szakmai Szemle*, 2015/3., 97–106.
- Vörös Zoltán (2022): Kínai geopolitika a 21. században: a globális világrend megkérdőjelezése? *Eurázsia Szemle* 2(1), 8–28.
- Vörös, Zoltán (2024): A Száhel-övezet politikai földrajza. *Afrika Tanulmányok*, 18(2), 49-70.

English Abstract

Hungary and the Sahel Region in the 21st century

The increased importance of the Sahel for Hungary is not a coincidence, but an organic consequence of the evolution of Hungarian foreign and security policy in recent years. It has also been part of a Europe-wide trend in which the previously fragmented and ad hoc EU and member state engagement has increasingly focused on the Sahel. The shift in geographical focus has also involved a conceptual shift from one-dimensional tasks to more complex plans involving both governmental and non-governmental actors and commitments. Both the general and specific Hungarian knowledge of the Sahel needs to be further broadened and deepened, for which the government's cooperation with international and African actors, as well as with national and international academia, is essential. The paper reviews the development of Hungarian Africa policy chronologically, focusing on the place and role of the Sahel in Hungarian foreign and security policy. The paper analyses a number of documents and media reports, complemented by interviews with relevant actors.

A szerzőkről

Marsai Viktor

Dr. habil, egyetemi docens, Nemzeti
Közszolgálati Egyetem

A Migrációkutató Intézet igazgatója

Tarrósy István

Dr. habil, egyetemi tanár, Pécsi Tu-
dományegyetem

Az Afrika Kutatóközpont vezetője

About the Authors

Viktor Marsai

Dr. habil, associate professor, Ludovika
University of Public Service

Director, Migration Research Institute

István Tarrósy

Dr. habil, full professor, University of
Pécs

Director, Africa Research Centre

@

marsai.viktor@migraciokutato.hu

tarrsosy.istvan@pte.hu

